

tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Ankara 2003

Necip Fazıl Kısakürek (ö. 1983) ve Tasavvuf

İbrahim BAZ

ibrahimbaz@mynet.com

Özet

Bu makalenin konusu, Necip Fazıl Kısakürek ve Tasavvuf'tur. Necip Fazıl Türk Edebiyatında önemli bir şahsiyettir. Onun edebî kişiliği ve aksiyonları çeşitli incelemeler konu olmuş, ancak, hayatında önemli yer tutan ve büyük bir değişikliğe neden olan tasavvufî yönü üzerinde pek durulmamıştır.

Necip Fazıl, 1934 yılında Abdülhakîm-i Arvâsî ile tanışır ve bu tanışmasından sonra, onun sanat, aksiyon ve fikirleri daha İslâmî bir şekil alır. Necip Fazıl, bu değişikliğe sebep olan Abdülhakîm-i Arvâsî'ye hayatının sonuna kadar bağlı kalır saygısını ifâde eder. Busebepten dolayı bazı arkadaşları ona "mistik şâir" der. Necip Fazıl, Abdülhakîm-i Arvâsî ile hayatına anlam kazandığına işâret olarak hayat hikayesini anlattığı eseri olan "O ve Ben" isimli eseri, 1. Tanıyınca Kadar, 2. Tanıdıktan Sonra, 3. Vefatından Beri olmak üzere üçe ayırarak anlatır.

Necip Fazıl'ın tasavvufî hayat yaşaması, onu ataletle değil aksine, çalışma ve üretmeye yönlendirmiştir. Bunu yönüyle onun tasavvuf anlayışı, günümüz insanına bir prototip teşkil edebilir.

Giriş

20. yy. kültür mirasımızın en önde ve en gündemde olan şahıslarından biri, hiç kuşkusuz Necip Fazıl Kısakürek'tir. Onun hayatının, sanatının, fikir ve ruh çilesinin, dava ve bir gençlik uğruna katlandığı meşakkatlerin bilinmesi ve özüm-senmesi, en azından bir vefa borcudur.

Ancak, Necip Fazıl hakkında olması gerektiği kadar çalışma yapılmadığı kanaatindeyiz. İnternet ortamında, Necip Fazıl hakkında onlarca sitenin varlığı gözönünde bulundurulursa, aslında genç neslin onun verdiği mesaja aç olduğu görülmektedir.

Geride bıraktığımız yüzyıl, insanların daha fazla maddeye bürünmesine ve biraz daha maddenin mahkumu olmasına şahit olmuştur. Hâlbuki, dünyanın bütün varlıkları insana hizmet için yaratılmıştır. İşte tam bu noktada, tasavvuf kültürünün önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, 20. yüzyılın tanığı

olan Necip Fazıl ve Nurettin Topçu gibi aydınlarımızın tasavvufi değerlendirmeleri ve dervişlik anlayışları, yozlaşan tasavvufi değerler karşısında, her yaştan ve her kültür seviyesinden insanımıza bir prototip teşkil edebilir.

Çağın gelişen şartları, hadiseleri yeniden değerlendirme zarûretini ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda, tasavvuf içerisinde dinamik bir özeleştirici kültürü vardır. Geçen yüzyılda mutasavvıflar, tasavvuftaki yozlaşmalara önlem almak maksadıyla, birçok tasavvufi dergiler çıkarmış,¹ cemiyetler kurmuş² ve ciddi çalışmalar yapmışlardır.³ Bugün ise, tasavvuf ve tarikatlar, ülkemizin sosyal bir realitesi olup, inkârı mümkün değildir. Bu açıdan, hedefinden saptırılmış ve 1925 yılından beri resmî olarak yasak olması nedeniyle, fiilî varlığını gerçek müridler yanında, maalesef sayıları daha çok olan müteşeyyihlerin sayesinde, aslî fonksiyonlarının dışına çıkmış ve ruhunu yitirmiş örneklerine şahit olduğumuz bir vassatta, tasavvufun rûhunu kavramış kişilerin tanınmasının önemi, her zamankinden daha fazla ihtiyaç hâline gelmiştir.

Yunus Emre, dervişliği, sadece şekil ve yüzeysel ritüellerden ibâret olarak algılayanlara, dervişliğin *tâc* ile *birka* olmadığını, çağları aşan nefesi ve sade üslûbu ile şöyle hatırlatır:

*"Dervişlik dedikleri birka ile tâc değil,
Gönülün derviş eyleyen birkaya muhtaç değil".⁴*

Yunus Emre gibi dervişlik gayreti içerisinde olan Necip Fazıl'ın bu yönünün birkaç sayfada anlatılması imkânsızdır. Yazımızda, üzerinde pek durulmayan, Üstad'ın Abdülhakîm-i Arvâsî ile 1934 yılında madde plânında başlayıp 1943 yılında sona eren, gönül ikliminde ise, 25 Mayıs 1983 yılına kadar devam eden bağlılık ve dervişliği hakkında birkaç anekdot ortaya koyarak, hem Üstad'ı ve hem de tasavvufu, bir başka açıdan değerlendirme imkânı sunmaya çalışacağız.⁵

1 Bu dergiler şunlardır: *Cerîde-i Sûfiye*, *Tasavvuf*, *Muhibbân*, *Hikmet*, *Mıhrab*. Bu dergilerde, dönemin önde gelen mutasavvıfları başta olmak üzere Hilmi Ziya Ülken, İzmirli İsmail Hakkı gibi ilim adamları makaleler yayımlamış, tasavvuf hakkında tartışmalar yapmışlardır. Geniş bilgi için bkz. Kara, Mustafa, *Tekkeler ve Zâviyeler*, İstanbul 1990, ss. 275-283.

2 Bu Cemiyetler, Cemiyet-i Sûfiyye-i İttihâdiyye, Cemiyet-i Sûfiyye'dir.

3 Cemiyet-i Sûfiyye-i İttihâdiyye şu önlemlerin alınmasını talep eder: 1. Meclis-i Meşâyih Reisi, zahiri ve tasavvufi ilimlere vâkif olmalıdır. 2. Şeyhliğin babadan ehil olmayan oğula intikâli durmalıdır. 3. Tekkeler halka açık hâle gelmelidir. 4. Tekkeler müfettişlerce denetlenmelidir. (Bk. Kara, Mustafa, *age.*, ss. 283-286). Cemiyet-i Sûfiyye ise, 1. Geniş kapsamlı bir tasavvuf tarihinin hazırlanması, 2. Geniş bir tasavvuf kütüphanesinin kurulması, 3. Gerçek tasavvufun öğrenilmesi-öğretilmesi için cemiyet merkezinde sürekli konferanslar verilmesi. (Bk. *Aynı eser*, ss. 287-289).

4 Gölpınarlı, Abdülhâki, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul 1992, s. 171.

5 Necip Fazıl'ın, 2004 yılındaki doğumunun 100. yılı anısına yayınlanmak üzere, onun tasavvufi yönünü geniş şekilde ele alan bir çalışma hazırlanmış durumdayız. Bu çalışmada, Necip Fazıl'ın Abdülhakîm-i Arvâsî ile tanışmadan önceki hayatı ve arayışı, tanıştıktan sonra ikisi arasındaki mürid-

Necip Fazıl ve Dervişliği

Necip Fazıl, dünya çapında “çile” çekmiş ve bu çileden kurtulmanın reçetesi olarak İslâm Tasavvufunu görmüş çok yönlü bir aydınımızdır. Gençlik yıllarında yaşadığı “bohem” hayatı, “akıl dışı”nin ağrısını şiddetlendirmiştir. Bu “metafizik buhranı”nı bir çok şiirinde dile getirir. Bunlardan birinde ruh hâlini şöyle tasvir eder:

*“Aylarca gezindim yıkık ve şaşkın,
Benliğim bir kazan ve aklım bir kepeç.
Deliler köyünden bir menzil aşkın,
Her fikir beynimde bir çift kelepçe...”⁶*

Çocukluk yıllarından beri ruhunu teskin ve tatmin edecek bir arayış içerisindeki Necip Fazıl, 1934 yılında, dönemin önemli İslâm âlimlerinden ve Nakşî-Hâlidî şeyhlerinden Abdülhakîm-i Arvâsî ile tanışır. Beyoğlu Ağa Camii’nde gerçekleşen bu tanışma, Necip Fazıl’ın hayatında bir inkılap tesiri yaparak, fikir, sanat ve aksiyon hayatında manevî motor vazifesi görmüştür. Necip Fazıl, veliler halkasının en büyük elmasından fışkıran hikmet pırlantisından bir zerrenin üzerindeki tecellisi olarak saydığı bu durumu, kendi üslûbu ile şöyle anlatır: “*Muhakkak olan şuydu ki, ben kendilerini tanımadan dik bir kaya üzerinde gururla dünyaya karşı dikilmiş uyuz bir keçiyken, tanıdıktan sonra memeleri şiş, patlayasıya şiş bir koyun oldum. Otuz yaşına kadar tek nefes yaşayan ve bir-iki şiir kitabından başka bir şey veremeyen ben, ondan sonra piyes, tetkik, fikir, dâvâ, tez kırk elli ciltlik bir çapa doğru yürüyecektim.*”⁸ Necip Fazıl’ın bu ifadeleri de bize gösteriyor ki, maksadını anlayan ve şekle takılıp kalmayan kişiler, ta-

mürşid ilişkisinin formatı ve meydana gelen değişiklikler, roman, hikâye ve tiyatro eserlerindeki tasavvufî motifler, şiirine tasavvufun etkisi ve şiirindeki tasavvufî unsurlar, tasavvufî kavramlara getirdiği tanımlar, tasavvuf önderlerine yazdığı şiirler, tasavvuf önderlerini ziyaret maksadıyla yaptığı seyahatler ve Necip Fazıl’ın dervişliğine dâir hatıralar yer almaktadır.

6 Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul 1995, s. 17.

7 Abdülhakîm-i Arvâsî: 1865 yılında Van’ın Başkale kazasında doğdu. Van ve ailesinin köyü olan Arvas’ta bulunan medreselerde tahsilini tamamladı. Birinci Dünya Savaşı’nda Ermeni ve Ruslara karşı müridleriyle birlikte savaşa katıldı. Tehcir yasası gereği önce Kuzey Irak, ardından İstanbul’a gitti. Sason ve Zibar kazaları müftülükleri yanında, İstanbul’da Süleymaniye Medresesi Tasavvuf hocalığı ve Vefâ Lisesi Din Kültürü Öğretmenliği yaptı. Menemen olayında yargılandı ancak suçsuz bulundu. Beyazıt ve Beyoğlu Ağa Camii başta olmak üzere büyük camilerde vâzilik yaptı. 1943 yılı Eylül ayında İzmir’e sürgüne gönderildi. 27 Kasım 1943’de Ankara’da vefât etti ve Bağlum köyüne defnedildi. Geniş bilgi için bk. Baz, İbrahim, *Abdülhakîm-i Arvâsî Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996.

8 Kısakürek, Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 134. Necip Fazıl eseri kaleme aldığı yıllarda kırk elli ciltlik ifadesi kullanmasına rağmen, sonradan yazdıklarıyla bu sayı daha da artar.

savvufî hayat nedeniyle atâlete düşmeyip, bilâkis, dinamizm ve üretkenliğe doğru yol alırlar. Dikkatimizi Necip Fazıl'ın manevî yönüne teksif ettiğimizde, tasavvuf düşüncesinin onun hayatında, aysbergin görünmeyen yönü kadar büyük ve kuvvetli olduğu görülür. Bir sohbet esnasında merhum Ahmet Kabaklı, kendisine bu yepyeni dünyanın sebebinin sorduğunda: "*Sadece, yaşanmaya değer hayat kapısının anahtarını elinde tutan o büyük zâtın küçük bir nazarıdır.*"⁹ şeklinde cevap vermiştir. Bu durumu, şu ifâdelerle şiirleştirir:

*"Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız;
Rûbuma; büyük temel çivisini çaktınız."¹⁰*

Abdülhakîm-i Arvâsî hazretleri o yıllarda, Eyüb semtinde bulunan ve tekke-ler kapatılmadan önce şeyhlik vazifesi yaptığı Kaşgarî Dergâhı'nda ikamet etmektedir. Necip Fazıl, arkadaşı Abidin Dino ile ziyaretine gittiği Abdülhakîm Efendi'den öyle etkilenir ki, yıllardan beri çektiği ıstırapların bu "Büyük Kapı"¹¹ da son bulacağına inanır. Geçmiş yıllarını düşünür ve geldiği bu yol ayrımında, "bakmak" ile "görmek" arasındaki inceliğin farkında olarak otuz yıllık hayatının¹² özetini şöyle ifade eder:

*"Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum,
Gökyüzünden habersiz uçurtma uçmuşum."¹³*

Necip Fazıl'ın burada sembolik olarak anlattığı ve farkına vardığını söylediği gökyüzü, aslında çocukluğundan itibaren bildiği Allah'ı, hakkıyla tanımak ve O'na imanın lezzetinin farkına varmaktır. Necip Fazıl bu tanışmadan sonra, hayatını ve sanatını daha İslâmî bir çizgiye kaydırmış ve "*Allah için sanat*" ilkesi doğrultusunda hareket ederek, eserlerinde ve aksiyonunda genel olarak İslâm'ı, özel olarak ise, İslâm'ın ruhu kabul ettiği tasavvufu dillendirmiştir. Onun sanat anlayışını ortaya koyan şu şiiri, bu değişimin ifâdesidir:

*"Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış;
Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış..."¹⁴*

9 Kabaklı, Ahmet, *Sobbetler II*, İst. trs., s. 242.

10 Kısakürek, *Çile*, s. 77.

11 Necip Fazıl'ın Abdülhakîm-i Arvâsî ile serüvenini anlattığı "*O ve Ben*" isimli eserinin ilk basımlardaki ismi "*Büyük Kapı*"dır. Bk. Kısakürek, *Büyük Kapı*, İstanbul, 1965. Necip Fazıl bu eserde, hayatını üç bölümde ele alır. Tanıyınca Kadar, Tanıdıktan Sonra, Vefatından Beri.

12 Necip Fazıl, 1904 yılında doğmuş ve otuz yaşında iken 1934 yılında Abdülhakîm-i Arvâsî ile tanışmıştır.

13 Kısakürek, *Çile*, s. 35.

14 *Aynı eser*, s. 39.

Bu ilk görüşmeden sonra Necip Fazıl, fırsat buldukça Şeyh Efendinin ziyaretine gider. İlk görüşmelerinde, Abdülhakîm Efendinin tasavvuf hakkında söylediği: *"Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz...Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?"*¹⁵ sözü, üstadın düşünce yapısını derinden etkileyen unsurlardan biri olmuştur.

Bu görüşmelerin etkisi ve Şeyh Efendiden dinlediklerinin neticesi olarak Necip Fazıl, içine yönelerek hakikati bulmaya, kendini ve köklerini tanımaya kafa yorar. Anlatılmaz ruh hâlleri yaşar. Bazı geceler, sabahlara kadar sohbet ettiği arkadaşları Peyami Safa, onun bu hâline, *"metafizik kaygı"* diye teşhis koyar. Anlatıkları için de, *"Bütün söylediklerin hep not edilecek şeyler!.. Aralarında bir tane bile alelâdesi yok."*¹⁶ diyerek, ruh hâlinden ipuçları verir.

Necip Fazıl, Abdülhakîm-i Arvâsî ile tanışmadan önce nefsinin azgınlığını şöyle tasvir eder: *"Ferhad'ın sevgilisine kavuşmak için deldiği dağ, benim devirmek borcunda olduğum nefse göre kum tanesi..."*¹⁷

Tasavvuf, İslâm'ı yaşama ve yaşatmayı hedefler. Kâlden ziyade, hayatın her ânında, alınan her nefeste huzûr-i ilâhîde olma bilinciyle kulluk yapmayı (ihsan) gaye edinir. Bu sebeple gerçek müridler, sevenlerinin hem ferdî ve hem de sosyal hayatlarında bu kulluk bilinç ve kıvamına ulaşabilmeleri için, onlara tavsiyelerde bulunur, yardımcı olurlar. Abdülhakîm Efendi de, tanıştıkları ilk yıllarda, Necip Fazıl'a sürekli olarak iki önemli tavsiyede bulunur. Bunlardan birincisi, bir Müslümanın ferdî anlamda dînî hayatını ayakta tutan namaz; ikincisi ise, özellikle Necip Fazıl'ın içerisinde bulunduğu psikolojik ve sosyal hayat açısından önem arz eden evliliklerdir. Bu iki ısrarlı tavsiye, Necip Fazıl tarafından yerine getirilmiş, hatta Üstad, sonraki yıllarda namaz kılmadığı yılların çetelesini tutarak, kazaya kalan namazlarını büyük bir aşkla eda etmiştir. Artık nefis muhasebesinin onun hayatında büyük bir yeri vardır. Yazmış olduğu *"Çöle İnen Nur"* isimli eserini, şeyhi Abdülhakîm-i Arvâsî'ye ithaf ederek,¹⁸ bir zamanlar, Allah'a inanıp inanmadığı belli olmayan çorak gönlünün yeşermesine onun vesile olduğunu ima eder.

Mutasavvıflar, *"Kem âlât ile kemâlât olmaz"* vecîzesinde ifade edilen anlamın tahakkuku için, âlemin öznesi olan insanın kemale ermesini ilk hedef bilmişlerdir. Necip Fazıl, bu ruh kıvamı ile, defalarca girdiği hapisane zamanlarını, tasavvufî hayata girenlerin kemale ermesi açısından büyük önem arz eden ve

15 Kısakürek, *O ve Ben*, s. 97.

16 Aynı eser, s. 111.

17 Aynı eser, s. 252.

18 "İthaf: Eserimi, her yıldızla her yıldız arası yollar ve yönler kadar çok ve dolaşık...Dünya yolları ve yönlerinden...Biricik ulaştırıcı yolu ve eriştirici yönü bana gösteren...Otuz yaşımdan sonraki hayatıma temel atan... "Altun Halka"nın asrımızdaki büyük kutbu...Efendim, irşâd edicim, can kurtarıcım...Esseyid Abdülhakîm Arvâsî Hazretleri'nin yüce ruhâniyetine ithâf ediyorum". 26 Mayıs 1972. Bk. Kısakürek, Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, İstanbul 1992, s. 3.

H. Musâ'nın Allah (c.c.) ile konuşmasından önce kırk gün¹⁹ oruç ve ibâdet ile meşgul olmasından mülhem olduğu kabul edilen²⁰ halvete (çile-erba'în) girmeye kişiyi anlayışıyla değerlendirme gayreti içerisinde olmuş, kazaya kalan namazlarını edâ etmiş, secdede gözyaşı dökmüş ve nefis muhasebesi yapmıştır.

Şiirlerini topladığı eserine "Çile" ismini koyması da anlamlıdır. Necip Fazıl'ın şiirlerini, yazılış tarihi sırasına göre ele aldığımızda, nefis tekâmülün aşamalarını çok açık bir şekilde görmek mümkündür.²¹ Abdülhakîm Efendiyi tanımadan önceki şiirlerinde baskın unsur, arayış, korku, yalnızlık, cinler ve periler gibi boşlukta olmanın ifadesi kavramlar iken; onu tanıdıktan sonra, Allah, tasavvufî ve dinî kavramlar arayışa cevap gibi görünür. Hatta ileri yaşlarındaki şiirlerinde -ve nesirlerinde- tasavvufî unsurlar başta olmak üzere dinî kavramları daha fazla özümsemiş ve içselleştirmiş bir şekilde detaylarıyla ele alır. Örneğin, tasavvufta temel unsurlardan olan nefis ile mücadeleyi, "Ekber Cibad" isimli şiirinde mükemmel bir şekilde anlatır:

"...Toprağa bağlı cenkler öz gayeye bahane;
Cihadlardan biri var... Ekber Cibad...Ya o ne?
Hikmetli sahabiler düşündü uzun uzun;
Dediler ki: Cevabı sizdedir sorunuzum!
Buyruldu: "Tek kişinin teke tek çarpışması..."
Yakasına nefsinin, dört elle yapışması...
Yoksa milyonla ferdin milyonla cengi değil!
Düşmanın kalbindedir; eğil, nefisine eğil!
Gör ki, bütün iş nefsin bisârına girmekte,
Allah nuruna engel duvarı devirmekte...
Nefis, yol vermez bir kale, düşürülmez bir bölge,
Üstüne kum döktükçe hep üste çıkan gölge...
Bin pençeli bir şâhin, yüz başlı bir atmaca;
Korkunç bir oyunu var: Rubla köşe kapmaca...
Dış cenk...Şebid... Ölüp de ölmeyenler çevresi...
İç cenk...Velî... Ölmeden ölenlerin töresi..."²²

Necip Fazıl, şiiri amaç değil, gayesi kendini ve yaratıcısını aramak olan insanın bu hakikati hatırlatacak bir vasıta, tebliğ aracı sayar.

Birbirinden hiçbir maddî menfaat beklemeyen bu iki insan arasındaki sevgi öyle bir boyut alır ki, Abdülhakîm Efendi, yanında Necip Fazıl'ı eleştirenlere bir

19 7 Araf Suresi/142. "Bir de Mûsa'ya otuz geceye va'd verdik ve (otuz geceyi) bir on ile tamamladık, bu sûretle Rabb'inin mikatı (tayin ettiği vakit) tam kırk gece oldu..."

20 Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, hzl. H. Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz, İstanbul 1990, ss. 263-264.

21 İhsan Kurt, Necip Fazıl'ın "Çile" eseri üzerine bir çalışma yapmış, ve bu eser çerçevesinde Necip Fazıl'ı anlatmaya çalışmıştır. Bk. Kurt, İhsan, *Çiledeki İnsan Necip Fazıl*, Ankara 1991.

22 Kısakürek, *Esselâm*, İstanbul 1997, ss. 102-103.

baba şefkatiyle karşı çıkarak: “Ben Necib’ime lâf söyletmem.”²³ demiştir. Buna mukabil, 1943 yılında Abdülhakîm Efendi vefat ettiği zaman, yanında bulunamayan Necip Fazıl, dünyayı ısıtan ve aydınlatan güneşle Efendisini bir tutarak, kendi dünyasını aydınlatan manevî güneşinin battığı bu günde, niçin yanında olmadığı konusunda kendisini kınar ve şöyle der: “Yeryüzündeki güneşin batarken sen neredesin?”²⁴

Necip Fazıl’a, adı ders kitaplarına geçmiş, herkesin “Üstad” kabul ettiği kendisi gibi şöhretli bir insanın, nasıl olup da bir mürşide bağlandığı şeklinde bir soru yöneltildiğinde şöyle cevap verir: “...Ben nicelerini gördüm, o ana kadar ne sahtelerini... Onu gördüğüm zaman Fransızların, ‘İşte bârika meydana geldi!’ dedikleri gibi bir infilâk tesiri altında kaldım. Ondan kerâmet de beklemedim ve muhtaç da olmadım. Çünkü o oturuşu, o edep, o hâl...Bir tek toz parçası görmedim. Bir leke yok elbisesinde. Bir kere esnediğini, öksürdüğünü görmedim. Öyle bir edebin içinde ki, anlaşılmaz bir şey. Şiir idraki lâzım. İşte bu sebepten gittikçe bağlandım ona. Ona hiçbir zaman doyamadım, alelâdeliklerden, taklitlerden arınmış. Samimiyet taklit edilemez...”²⁵

Necip Fazıl, Efendisine karşı olan sevgisinin neticesi olarak, onun “Râbita-i Şerife”²⁶ ve “er-Riyâzu’t-Tasavvufiyye”²⁷ isimli eserlerini sadeleştirmiş, onun tavsiye ettiği kitapları okumuş, her tavsiyesini kulağına küpe ederek âdeta onda yok olmuştur. Necip Fazıl bunu, 1978 yılında yazdığı “O’na”²⁸ isimli şiirde şöyle ifade eder:

*“Benim Efendim!
Ben sana bendim!
Bir üfledin de,
Yıkıldı bend'im.
Ben ki, denizdim,
Dağbaşı bendim,
Şimdi sen oldun,
Aleme pendim,
Benim Efendim.*

*Benim efendim,
Feza levendim,
Ölmek neymiş;
Senden öğrendim.*

23 Kısakürek, *O ve Ben*, s. 217.

24 Aynı eser, s. 222.

25 Kabaklı, *Sobbetler II*, ss. 246-249.

26 Abdülhakîm-i Arvâsi, *Rabita-i Şerife*, İstanbul 1994.

27 Abdülhakîm-i Arvâsi, *Tasavvuf Bahçeleri* (er-Riyazu't-Tasavvufiyye), İstanbul 1994.

28 Kısakürek, *Çile*, s. 381.

*Kayboldum sende,
Sen de tükendim.
Sordum aynaya:
Hani ya kendim?
Benim Efendim.*

*Benim Efendim,
Emri yüklendim,
Dağlandım kalpten,
Ve mühürlendim.
Askerin oldum,
Başta tül bendim.
Okum sadakta,
Elde kemendim,
Benim Efendim."*

Bu duygularını bir başka yerde şöyle ifâde eder: "*Seni tanıyıncaya kadar ki bayatım, sana yaklaşmanın, uzaklıkta yaklaşmanın saadeti; seni tanıdıktan sonra da senden uzaklaşmanın, yakınlıkta uzaklaşmanın felâketi içinde, bütün teferruatı sensin... Hayatım sensin!*"²⁹

Necip Fazıl, Efendisine giden yolu, başından geçen olayları ve yaşadığı tasavvufî hâlleri, bir başka ifadeyle maneviyat yolculuğunu, "*O ve Ben*" adlı eserinde anlatmıştır. Bu eser, bir "*bağlılık destanı*"dır.³⁰ Bu bağlılık, Necip Fazıl'ı, Anadolu insanı adına "biz" manasında "ben" diye haykırtan, bütün insanları "O'nun ümmetinden ol!" diye Peygamberimize çağırان ve "Allah için sanat" ilkesine götüren bir büyük kapı olmuştur.

Necip Fazıl, hayatının son yıllarına doğru, 70 yaşının üzerindeyken bir sene Van'ın Arvas³¹ köyünde medfun bulunan şeyhinin şeyhi Seyyid Fehim hazretlerini,³² daha sonra Şemdinli'ye Seyyid Fehim'in şeyhi ve Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halifesi Seyyid Tâhâ'yı ziyârete gider.³³ Yolun bir kısmını arabayla, bir kısmını at üzerinde, bir kısmını da yaşı ilerlemiş olduğu için -çıkarmakta güçlük çektiği yokuşlara- bir insan sırtında. Bu ziyaretin neticesini şöyle mısralaştırır Üstad:

*Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden;
Kurtuldum akreplerin rubumu deşmesinden.*³⁴

29 Kısakürek, *O ve Ben*, ss. 262-263.

30 Miyasoğlu, Mustafa, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ank. 1999, s. 107.

31 Arvas, eski ismiyle Müküs olan Van'a bağlı Bahçesaray ilçesinin bir köydür. Arvas'ın şimdiki ismi Doğanyayla'dır.

32 Kısakürek, *Rapor 1-3*, İstanbul 1993, s. 156.

33 Aynı eser, s. 192.

34 Kısakürek, *Çile*, s. 391.

Nihayet Necip Fazıl, Efendisine bağlılığını, onun mezarının bulunduğu Ankara'nın Bağlum köyüne defnedilmek isteyerek dile getirir. Bu dileğini, vefatından bir yıl evvel 1982 yılında yazdığı "*Halim*"³⁵ isimli şu şiirle ifade eder:

*Hayat bir zar içinde, hayatı örten bir zar;
Bana da hayat yeri "Bağlum" köyünde mezar.*

Necip Fazıl, çok istediği bu dileğine vasiyetinde de yer vermiştir: "*Nasıl, nerede ve ne şekilde öleceğimi Allah bilir. Fakat imkân âleminde en küçük pay bulunduğça, biricik dileğim Ankara'da, Bağlum Nabiyesindeki yalçın mezarlıkta, Şeybimin civarına defnedilmektir. Elden gelen yapılınsın...*"³⁶

Üstadın dervişlik yönüne ait bu bilgilerden sonra, aslında uzun bir makale olarak ele alınması gereken, tasavvufu nasıl anladığına da kısaca temas edelim. Necip Fazıl'a göre tasavvuf, klâsik ifadeyle tatmayanın bilemeyeceği ve tariflerle anlatılamayacak bir olgudur. Tasavvufu, kelimedede bir mazruf değil, zarf ve ambalaj ifadesiyle alıp değerlendirir. "*Tasavvuf insanın iç memûriyeti, oluş gaye-sidir. Ve nibâî oluşu...Kulluğu bitirip üste çıkmak değil. Kulluğun hiçbir an ve mekânında üste çıkmak yok. Boyuna yüceltmek var kulluğu...*"³⁷ Necip Fazıl, tasavvufun aynı zamanda, peygamberlerin manevî mirası olduğunu şu ifâdelerle anlatır: "*Âdem peygamberden itibaren bütün nebîler ve resullerin iç bâli...Tasavvuf O'nun ruh emanetidir. Tasavvuf, O'nun bâtıdır. Tasavvuf, O'nun özüdür. O, kâinatın varlık sebebi, Allah'ın sevgilisi ve insan ebramının son noktasıdır.*"³⁸ Necip Fazıl, tasavvufun dine sonradan sokulduğu hakkındaki bazı eleştirilere bir benzetme yaparak cevap verir: "*Bir saray düşünün. Bulutların üstünde, duvarları zümrütten ve çatısı yakuttan bir saray... Pencerelerinde, içeride bin bir âvizeli bir ziyâfet salonunu ibtar eden ışıklar...İşte O'nun rûbâniyet âbidesi olan bu sarayın dış mimarîsi şeriat, içi de tasavvuf; ve ne dış içten ayrılabilir ve ne iç dıştan...*"³⁹

Necip Fazıl'ın arayış dönemlerinde en çok korktuğu olgulardan biri ölümdür.⁴⁰ Vefatına kadar yazdığı bir çok şiirde, ölüm teması önemli yer tutar. Ancak, gerçekleştirdiği trasformasyondan sonra, nefis ile ruh arasındaki ayrımın farkındadır ve eski korkusu kalmaz. Ona göre, "*Ölmeden ödü patlayan nefstir. Rûh*

35 Kısakürek, *Çile*, s. 309.

36 Kısakürek, *Esselâm*, İstanbul 1997, s. 140.

37 Kısakürek, Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul 1997, s. 107.

38 Aynı yer.

39 Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, İstanbul 1999, s. 97.

40 Necip Fazıl'ın ölümü ilgili şiirleri için bk. Kısakürek, *Çile*, ss. 114-153. Ayrıca Necip Fazıl'da ölüm düşüncesi hakkında geniş bilgi için bk. Sağıroğlu, Ekrem, *Necip Fazıl Şiirinde Ölüm Senfonisi*, Ankara 1997; Koçer, Servet Şevket, *Necip Fazıl'da Ölüm ve Ölümsüzlük*, Isparta 1997.

*âmâdedir, kurtulmaya..*⁴¹ Üstad, vefatından altı yıl önce kaleme aldığı "Güzel Şey"⁴² isimli şiirinde, ölüm korkusunu yenme gayretinde olduğunu gösterir:

"Ölüm güzel şey, budur perde ardından haberi,
Hiç güzel olmasaydı, ölür müydü Peygamber?.."

Sonuç

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Üstad Necip Fazıl'ın dervişlik hayatı ve anlayışından önemli mesajlar vardır. Onun dervişliği, hayatın her anını, hatta nefes alıp-vermede geçen kısa süreci, Allah rızasını uygun, şuurlu, dinamik ve üretken bir şekilde geçirmeyi hedefler. "*Deliler köyünden bir menzil*" uzakta bulunan bu dâhîye, delilikle dâhîlik arasındaki o ince çizgiyi gösteren ve dâhî yönünü kullanmasına imkân sağlayan tasavvuf olmuştur. Bundan dolayı da Necip Fazıl, elinden tutarak kendisini Allah'ın ve Resulü'nün yoluna götüren ve götürürken de bu yolun tehlikelerini öğreten Abdülhakîm-i Arvâsî'ye, hayatının sonuna kadar tam bir teslimiyet ile sadakatini göstermiştir.

Abstrack

This article is about Necip Fazıl Kısakürek and Mysticism. Necip Fazıl is a very important figure in Turkish Literature. His literary personality and actions have been subject to many studies, yet his mystical aspect, which holds up a significant place and has caused a drastic change in his life, has not been much dwelled on.

In 1934, Necip Fazıl met Abdülhakim-i Arvasi, after which his art, actions, and ideas evolved into a more Islamic pattern. Necip Fazıl stayed loyal to and stated his respect for Abdülhakim-i Arvasi, who was at the very center of this change. Hence, some of his friends called him the "mystical poet." As a way of underlining that his life has gained on a meaning with Abdülhakim-i Arvasi, Necip Fazıl organizes his book "He and I," in which he gives an account of his life, under such three headings as 1. *Before I Knew Him*, 2. *After I Knew Him*, and 3. *Since He Passed Away*.

The mystical way of living of Necip Fazıl, did not drive him into idleness, and, on the contrary, he was directed to working and producing, in which his conception of mysticism is well-suited for setting a good example for today's man.

41 Kısakürek, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 129.

42 Kısakürek, *Çile*, s. 153.

BİBLİYOGRAFYA

- ARVÂSÎ, Abdülhakîm-i, *Tasavvuf Babçeleri* (er-Riyazu't-Tasavvufiyye), Büyük Doğu Yay., Üçüncü Basım, İstanbul 1994.
- , *Rabita-i Şerîfe*, Büyük Doğu Yay., Beşinci Basım, İstanbul, 1994.
- BAZ, İbrahim, *Abdülhakîm-i Arvâsî Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1992.
- KABAKLI, Ahmet, *Sobbetler II*, Türk Edebiyat Vakfı Yay., İst. trs.
- KARA, Mustafa, *Tekkeler ve Zâviyeler*, Dergâh Yay., İstanbul 1990.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, İstanbul 1999.
- , *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul 1997.
- , *Büyük Kapı*, Neşriyat Yurdu Yeni Şark Maarif Kütüphanesi, İstanbul 1965.
- , *Çile*, İstanbul 1995.
- , *Çöle İnen Nur*, İstanbul 1992.
- , *Esselâm*, İstanbul 1997.
- , *O ve Ben*.
- , *Rapor 1-3*, İstanbul 1993.
- KURT, İhsan, *Çiledeki İnsan Necip Fazıl*, Ankara 1991.
- MİYASOĞLU, Mustafa, *Necip Fazıl Kısakürek*, Akçağ Yay., 4.Baskı, Ank. 1999, s. 107.
- SAĞIROĞLU, Ekrem, *Necip Fazıl Şiirinde Ölüm Senfonisi*, Esra Yay., Ankara 1997.
- SÜHREVERDÎ, *Avârifü'l-Meârif*, hzl. H. Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz, İslâm Dergisi Hediyesi, İstanbul 1990.

"Tasavvuf kâniata kalp gözüyle bakanların, nefsini aşmış olanların medeniyetini, bir aşk ve ruh medeniyetini öngörür. Selçuklu ve Osmanlı buna birçok alanda yaklaşmışlardı. bu gün yüksek perdeden medeniyet iddiasında bulunan, adlarına toplum dedikleri organize menfaat çeteleri içinde toplanmış bazı kavimler bir nefis medeniyetini, bir sözde medeniyeti sürdürüyorlar. Bu da kâinatta büyük biyoljik, psişik kirlenme yaratıyor."

Ayşe Şasa*

* (Yeni Şafak gazetesi, 12.7.1996)